

dita intellectui beatorum et per modum habitus informans mentem, eamque elevans ad intuitivam visionem Dei, sicuti in se est. Cum enim mens rationalis ut imago Dei etiam naturā suā habeat vim imperfectam et inchoatam ad cognoscendum Deum, potest haec vis cognoscendi per superadditam virtutem supernaturalem ita elevari seu compleri ac perfici, ut Deum iam in se ipso clare et perfecte intueri possit. Unde haec virtus superaddita intellectui est quaedam supernaturalis assimilatio mentis creatae ad intellectum divinum in ipso modo cognoscendi essentiam divinam, atque ita quaedam suprema participatio illius lucis infinitae, qua Deus se ipsum videt; sique similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. « Nam visio nostra vel requies erit utcumque similis visioni vel requiei illius; sed aequalis non erit. Nam.... aliquo modo a nobis imus in ipsum, et iam hoc ipsum ire nostrum minus est requiescere; et tamen sic ire perfecte requiescere est. Et perfecta ergo requies est, quia Deus cernitur; et tamen adaequanda non est requiei illius, qui non a se in alium transit, ut quieteat. Est itaque requies, ut ita dicam, similis atque dissimilis, quia quod illius requies est, hoc nostra imitatur.... Nec exsortes sumus eius, quem imitari possumus; quia et videntes participamus, et participantes imitamur » s. Gregor. M. Moral. I. XVIII. n. 93. Vide Lessium De summo bono I. II. c. 8. n. 50. sqq.

~~~~~*

THESES XVII.

De visionis beatifica amplitudine extensiva quoad obiectum princeps et quoad obiecta secundaria.

« Beati eo ipso quod vident Deum, sicut in se est, 1º vident etiam tum omnes Dei perfectiones absolutas, tum divinas personas. 2º Ex rebusa Deo distinctis censendum est esse obiectum visionis pro omnibus comprehensoribus, quae sunt obiectum fidei pro viatoribus; alia vero ab eis videri, quantum ex intuitiva visione causae primae consequitur, et quantum singulorum status ac gradus in coelesti hierarchia postulat. »

I. Prima pars huius theses omnino certa est suppositis iis, quae inferius de perfectione et simplicitate absoluti *Esse*, et de identitate personarum cum divina essentia in Tractatu de Trinitate demonstrantur. Una simplicissima divina essentia est ipsum *Esse* absolutum, nimirum absque ulla in se ipso distinctione est omnis perfectio, quae sine imperfectione concipi potest. Nos illud *Esse* absolutum non intuemur, ut in se est, sed ex creaturis formamus notiones perfectionum, intellectus, voluntatis, sapientiae, bonitatis, sanctitatis, iustitiae etc., atque secundum has notiones perfectionum analogice Deum intelligimus, quid sit. Ideo in Deo diversas perfectiones distinguimus, non utique iudicando eas esse in ipso Deo distinctas; sed unam concipiendo absque expresso conceptu alterius. Hisce rationibus perfectionum et notiobus nostris respondet unum simplicissimum *Esse* divinum, quod revera est tum infinita sapientia, tum infinita iustitia etc. Proinde singulae illae perfectiones sunt in Deo omnis perfectio et sunt ipse Deus, quia sunt ipsum *Esse* infinitum. Hinc intueri hoc *Esse* divinum *ut in se est*, idem significat ac illud intueri *ut est* omnis absoluta perfectio. Est ergo evidens contradictio affirmare, a beatis videri Deum *ut in se est*, et tamen aliquam perfectionem quae formaliter est in Deo, non videri. Hoc enim ipso, quod aliqua perfectio quae est ipsum *Esse* absolutum, non videtur, iam illud *Esse* non videtur *ut in se est*, seu melius, omnino non videtur intuitive in se ipso; in se ipso enim est absque ulla distin-

ctione omnis perfectio. Confer superius citatam doctrinam Episcoporum Armeniae (th. XV. n. II.).

Idem prorsus valet de intuitione trium personarum divinarum. Divina enim essentia ut in se est, ex intima sua perfectione est Pater intellectione exprimens Verbum, Pater et Filius dilectione producens Spiritum Sanctum; intellectus paternus necessario habens immanentem terminum Verbum, dilectio Patris et Filii aequa necessario habens amorem procedentem ut immanentem terminum. Qui ergo haec non intuetur, non intuetur essentiam ut in se est. Vide supra l. c. definitionem Concilii Florentini.

Haec est communis theologorum doctrina; nihilominus non desunt, qui dissentiant. Quamvis enim unanimes conspirent quoad factum visionis SS. Trinitatis, cum veritas sit definita in Concilio Florentino; quoad possibilitatem tamen non pauci docent, non repugnare visionem intuitivam essentiae divinae, quin videantur sive omnes perfectiones absolutae sive personae. Imo Card. Toletus in 1. q. 12. a. 7. et Thomassinus de Deo 1. VI. cc. 19. 20. (destruens ea quae ipsem paulo ante c. 17. affirmaverat) docent, re ipsa a beatis « non omnem Dei perfectionem percipi, » ut ait Toletus, seu « beatos Dei perfectionum gradus in infinitum plures pluresque non videre, » atque adeo « non videri ab eis tanto acumine, ut totum videant vel ex toto. » In hoc autem, quod a nullo creato intellectu quantumvis elevato omnis Dei perfectio videri potest, iidem theologi Toletus (1) et Thomassinus constituant incomprehensibilitatem Dei, de qua nos inferius dicemus.

Opinio utraque tum prior de possibiliitate, tum eo magis altera de facto visionis essentiae absque visione omnium perfectionum divinarum, derivatur ex conceptu minus sincero de plenitudine et simplicitate divini *Esse*; atque hinc ex iis quae diximus, facile confutatur. Omissio Thomassino penes quem est magna rerum confusio, Toletus ceterum vir

(1) Vasquez in 1. P. disp. 53. c. 1. refert hanc sententiam ad Franciscum Victoriam; sed eandem sub nomine opinionis « quorundam theologorum nostri temporis » refellens, ipsum Toletum praec oculis habuisse videtur.

magnus habet nonnulla, quorum explicatio iuvare potest ad illustrandam veram doctrinam.

Argumenta doctissimi Cardinalis ad probandam suam opinionem sunt quatuor. 1º Augustinus comprehensionem definit ita: comprehendere est, cum nihil rei latet videntem ep. 112. (nunc 147. n. 21.). Ergo si « nihil Dei manet inconnatum, » Deus comprehenditur a beatis, quod omnium confessione falsum est et impossibile. 2º « Decem attributa distincte percipere maioris est virtutis quam octo; ergo infinita percipere, infinitae est virtutis. Divinae perfectiones sunt infinitae. Ergo impossibile est omnes ab intellectu creato percipi. » 3º Ratio pro communi sententia theologorum ducitur ex Dei simplicitate, quia « omnes perfectiones Dei unica res sunt et formaliter in Deo sunt. » At reponit Toletus: « hoc argumento etiam probaretur, quod omnes creaturae etiam possibles videntur in Deo, quia in ipso unum sunt, et eminentia creaturarum formaliter in Deo est. » Hoc autem theologi non admittunt, « ergo simplicitas nihil facit, ut totaliter Deus videatur. » 4º « Sequeretur, quod omnia Dei iudicia, omnes voluntates occultae essent beatis manifestae; quia omnia talia sunt formaliter in ipso Deo. » Talem vero visionem beatis asserere esset erroneum. Haec Toletus l. c.

Ad 1º respondemus. Augustinus in illa epistola distinguit triplicem visionem Dei: illam qua Deus videbatur oculis etiam corporis « non in natura propria sed in specie, qua voluit; » tum alteram visionem mentalem in hac vita (1); ac denique tertiam « in illo regno, ubi eum videbunt filii eius sicuti est, » « in propria natura, » « in Dei forma. » Verbis a Toleto citatis « comprehensionem » Augustinus clare opponit visioni primo et secundo modo acceptae. Non tamen contra Toletum dicemus, comprehensionem hic sumendum esse sensu laxiori pro ipsa visione Dei, sicuti est in natura propria; quamvis significatio horum nominum apud

(1) Intellige non illam quam Moysi et Paulo intuitivam ad tempus concessam putari posse dicit Augustinus, et quae proinde coincidit cum tertia; sed magis communem contemplationem, quam in sua epistola commendat Paulinae.

Patres non sit fixa ac rata ita, ut *comprehensio numquam* sumatur pro visione intuitiva (1) (cf. Didacum Ruiz De scientia Dei disp. VI. sect. 1.), aut vicissim nomine *visionis perfectae* non saepissime appelletur *comprehensio*, qua Deus solus se ipsum comprehendit. Sed assumimus, quod re ipsa ex contextu Augustini probatur, comprehensionem intelligi proprio sensu in oppositione etiam ad visionem intuitivam; atque hoc posito inspiciamus verba ipsa Augustini. « Non quia *Dei plenitudinem quisquam non solum oculis corporis, sed vel ipsa mente aliquando comprehendit*. Aliud est enim videre, aliud est *totum videndo comprehendere*. Quandoquidem id videtur, quod praesens utecumque sentitur; totum autem comprehenditur videndo, quod ita videtur, *ut nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumspici possunt* sicut te nihil latet praesentis voluntatis (volitionis) tuae, circumspicere autem potes fines anuli tui » Aug. I. c. Non in hoc ponitur comprehensio a s. doctore, quod nulla perfectione rei lateat; sed comprehensio eatenus dicitur, quatenus pervenitur *ad fines rei cognoscibilis*, h. e. quod non solum totum videtur, sed videtur ea perfectione intellectionis, quae internae cognoscibilitati obiecti plene respondeat. Quod ipse Augustinus alibi dicit: « quidquid scientia comprehenditur, scientis comprehensione finitur » (Civ. Dei I. XII. c. 18.). Cf. S. Th. I. q. 12. a. 7. ad 2; 4. dist. 49. q. 2. a. 3. ad 2. At secundum totam infinitam cognoscibilitatem Deus nulli intellectui creato, sed sibi soli, intellectui infinito comprehensibilis est. Etiamsi ergo beati videant *totum* i. e. totam perfectionem, quae formaliter est in Deo et est ipse Deus, non tamen vident *totaliter* h. e. non tanta visionis perfectione, quantā Deus cognoscibilis est. Sed de comprehensione Dei comparata cum visione intuitiva inferius dicemus.

Ad 2um argumentum Toleti facilis est responsio. Multas perfectiones et perfectionum gradus in Deo nos distinguimus, quia perfectionum notiones primum ex creaturis haurimus,

(1) « *Visio Dei per essentiam potest dici comprehensio in comparatione ad visionem viae, quae ad essentiam non pertingit; non est tamen comprehensio simpliciter* » S. Th. Verit. q. 8. a. 2. ad 5.

et secundum has diversas rationes, quibus omnibus una simplicissima plenitudo divini *Esse* respondet, Deum analogice cognoscimus, non autem illud *Esse* intuemur, ut in se est. Qui vero intuentur divinū *Esse*, sicuti est, vident totam eius perfectionem absque distinctione multarum perfectionum et graduum, quia huiusmodi distinctio ibi revera nulla est; quamvis intuendo illam infinitam perfectionem videant clarissime fundamentum et rationem, cur ab illis, qui hoc *Esse* non cognoscunt nisi per conceptus aliunde derivatos, possint ac debeant distingui multae perfectiones. Si ergo dicitur in Deo esse infinitas numero perfectiones distinctas, quarum aliquae possint videri ut in se sunt, aliae autem non videri; hoc omnino falsum est. Quaecumque enim ibi perfectio videretur, quin simul videretur tamquam plenitudo omnis perfectionis absolutae, iam non cognosceretur intuitive, ut est in se ipsa. Si vero dicitur in ipsa visione finita posse esse gradus perfectionis in indefinitum, ut infinite cognoscibilis essentia Dei maiori ac maiori intensione cognosci possit, hoc quidem verissimum est, sed nihil iuvat opinionem Toleti.

Ad 3um respondetur. De creaturis possibilibus duo omnino diversa consideranda veniunt. a) *Essentia divina* quatenus imitabilis ad extra entibus et perfectionibus creatis, est fundamentum et suprema norma omnium possibilium. Sub hac formalis ratione et sub hoc respectu imitabilitatis ad extra eadem *essentia* potest dici *idea obiectiva* et *Esse eminens* creaturarum. Itaque creaturae e. g. angelii vel hominis *Esse eminens* in Deo non est *esse angelicum* vel *humanum*, nec *esse* creabile aut *creatum*, sed est ipsamet divina *essentia* sub ea formalis ratione, quatenus perfectio divina potest adumbrari per *esse angelicum* aut *humanum*, quod ante creationem in se nihil est actu, sed est creabile. Si vero *creatur*, est utique quoddam *esse* actuale; sed tota sui ratione diversum ab *Esse* divino et huius divini *Esse* non nisi aliqua adumbratio. Unde b) possilia possunt considerari hoc altero modo in se ipsis secundum ipsum *esse* creabile, quod quidem, ut diximus, actu non est; sed esset realitas creata, si a Deo produceretur.

Hisce positis, qui intuentur divinam essentiam, ut in se est, sine dubio vident eam tamquam fundamentum omnium possibilium ita, ut quidquid perfectionis analogae extra Deum esse potest, videant non posse esse nisi secundum illam essentiam tamquam normam et causam exemplarem, ab illa tamquam causa efficiente, ad illam tamquam causam finalem; atque ita etiam eam vident tamquam *Esse eminentes* creaturarum possibilium. At inde, quod vident *Esse divinum*, ut in se est, nullatenus consequitur, ab eis etiam videri totum esse possibile seu creabile, quod ab illo tota sui ratione diversum est; seu ut idem dicamus aliis verbis, ex eo quod vident divinam essentiam in indefinitum imitabilem ad extra, non consequitur, videri ab eis distincte omnia entia, quibus est imitabilis. Verum quidem est, haec omnia esse in divina essentia cognoscibilia; at ita cognoscibilia non sunt nisi ei, qui divinam essentiam cognoscit, quantum est cognoscibilis, h. e. eam *comprehendit*.

Ad 4um argumentum Toleti colligi potest solutio ex his, quae modo diximus. Consilia nempe in Deo sunt ipsa una simplex essentia sub formali ratione intellectus et voluntatis cum relatione rationis ad extra, seu cum connotatione obiecti a Deo omnino distincti ac diversi. Unde diversitas consiliorum in relatione ad creaturas, sive sint aliqua sive non sint, sive haec sint sive alia, non in Deo seu in iis quae formaliter in Deo sunt, ullam inducit diversitatem; sed tota mutatio ac diversitas est ad extra in creaturis. Sicut ergo videns divinam essentiam, ut in se est, non ideo videt omnes creaturas sive possibles sive reales, quae sunt aliquid omnino diversum a Deo; pari omnino ratione videns essentiam ac proinde sapientiam et voluntatem divinam ut in se est, non propterea etiam videt sapientiam et voluntatem divinam, quatenus ad omnia creanda vel creata refertur, nec omnes huius sapientiae et voluntatis effectus. Haec autem connotatio effectuum nihil reale superaddens et nihil mutans in Deo ipso, illud est, per quod divina essentia (sapientia et voluntas) concipitur sub ratione consiliorum divinorum. Non ergo videns divinam essentiam, sapientiam, voluntatem, ut in se est, hoc ipso videt consilia

divina, nisi divinam essentiam secundum totam eius cognoscibilitatem comprehendat.

II. De amplitudine, perfectione, et modo cognitionis, quae cum visione beatifica Dei cohaerens refertur ad ea, quae extra Deum et sub Deo sunt vel esse possunt, voluit nos Dominus in positiva et explicita revelatione pauca docere; ut nimis ex ipso modo, quo clare revelavit et promisit visionem sui et veluti tacuit de visione aliorum, intelligeremus, ipsum Deum in se mercedem magnam nimis, et gloriam eius cum apparuerit, abunde sufficere ad omne desiderium nostrum explendum et totam sitim beatitudinis satiandam: « satiabor, cum apparuerit gloria tua ». Nihilominus sunt nobis comperta quaedam principia, ex quibus certo vel probabiliter de huius quoque cognitionis altissima perfectione in beatis nonnihil deducere possumus.

1° *Generatim* exaltatio intellectus per supernaturalem illuminationem, quae dicitur lumen gloriae, ibi est sublimissima ad perfectam intellectionem et penetrationem rerum et veritatum, quantum congruit intuentibus infinitam essentiam et primam veritatem, et quantum postulat status singulorum, qui licet sicut stella a stella inter se differant, sunt tamen omnes beati comprehensores ultimi finis.

2° *Hinc speciatim* mysteria omnia, omnes veritates revelatae pro viatoribus, tota oeconomia ordinis supernaturalis, quae in via pertinent ex sese ad obiectum fidei, illuc in termino sunt obiectum intuitionis et intelligentiae absque velamine. Fidei enim tamquam inchoationi visio succedit tamquam perfectio. « Cum venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.... videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem » 1. Cor. XIII. 9. seqq. « Habemus..... propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat et lucifer oriatur in cordibus vestris » (1) 2. Pet. I. 19. « Ibi videbimus, et gaudebit cor nostrum. Nec expressit, quid videbimus; sed quid, nisi

(1) Ως λυχνω φανοντι ἐν αὐγμηρῳ τοπῳ, ἐώς οὐ ήμερα διαυγάτει καὶ φωσφόρος ἀνατείλῃ ἐν ταῖς καρδιαις ὑμῶν.